

Образки з гуцульського життя Марка Черемшини.

III. Основини.*)

Така погідна днина, що поліг на царинках у очах схне. Край Довбушевого звору на маленькій трикутній поляночці не заяці скубуть траву, а стара Семениха кладе хату. Поверх десять ковбків різної величини лежать розкинені по-при саму гущавину. Тому, що вони в неладі розкинені, значно, що лише на короткий час. Із них будуть незабаром крокви, платви, кізли і сволоки. На дах піде вязка старих драниць, що стоять окремо приперті до корча.

Середина полянки вирівнана мов тік, а сира глина із вирівнаного місця розсипалась суміш з камінем долів аж по сам камеральний окіп. Тут має стояти Семенишина нова хата. Чотири підкотини вже закопані і вже двигают на собі підвални, що їх майстер Никифір обтесав, а на краях поробив їм замки, тільки ще не позакладав одні в другі і не збив кілками.

Серед зазначеного під хату місця стоїть на прикільнях накритий скатертю стіл із чотирох старих опівок, котрі майстер призначив на стелину. Довкола стола йдуть тертиці, що красше виглядають, чим лавиці у найпершого богача. Їх роздобула Семениха на двері до нової хати. З того боку, де прийдуть колись у новій хаті образи,

---

*) Див. Літ.-Наук. Вістник, лютий. 1900, стор 121—137.

стоїть під столом цебрик з водою; на столі три бохонці чорного хліба один на другім, а побіч гуска соли, фляшка з таким як вода напнтком і груба лосва сьвічка.

Скрізь на полянці біліють ся тріски із обструганого материялу. На підвалинах сидить вигідно мов на конях-верхівцях гурток бадіків старих і молодих. Усі вони живо з собою розмовляють про будову хати. Одні пригадують собі, як вони свої хатки ставляли, як материял роздобували і як за трівкі їх хатки. Другі, що не знають, скільки воно стоїть труду класти нову хату, бо мешкають на ді-дизнині, звертають свою увагу на Семенишину розпочату будівлю і на материял. Дехто відмірює кроками просторінь, що її займили підвалини і укладає наперед будучий вигляд хижі. Дехто підходить ід стежці і виглядає когось-то, бо прикладає руку на чоло, вибалушує очі і перебігає зором усю довгу, просту як лінія стежку, що її на приказ фервальтера прорубали люди за дваццятє поліно.

— А шо, не видко, не йде? — питають ся декотрі зпроміж бадіків.

— Видит ми си, шо то він справив си суди з Олійникової царинки, бо шос під пахов, от-їк савтиря, — відповідає визируючи бадіка.

— Реєнтій завше тєгне ноги за собов єк бервена, — прожартував дехто.

— Бо хавтури залізли йому в ноги; най би я так блавучив, то бих дранки на собі не мав, — злобно прикинув хтось із гурту.

Інколи прилучуєть ся до бесіди і майстер Никифір, шо розперезаний обтісує грубі кілки на підвалини.

Недалечко під корчем ліщини горить ватра і смажить почорніле листє на ліщині. На грани розміщені горшки-варінники. Той, що з голубцями, то сипить; той, що з начинкою, то пищить-піворить і від часу до часу із самого дна викидає пару. А свекляний борщ кипить тай вихоплюєть ся зпід покришки і ллеть ся на грань, наче-б посьвячував ся за решту і хотів загасити некучий жар вугля.

Семениха сидить на скорчених під себе ногах і прикладає до ватри трісок і пантрує, аби горшки не позбігали, бо то її праця у них варить ся. Мать то у неї

найдорожша річ; аж із міста принесла, бо в селі не бють олію. Але коло неї порають ся ще иньші челядини, її кумки та пріязні кривнячки. Вони сучуть із воску сьвічки тай розводять при тім таку займаючу бесіду, що Семениха не годна втерпіти, аби не заговорилась. Тоді забуває вона заколотити олій і він пригорає до дна глиняної ринки тай заносить пригаром. Декотрий бадіка витягає із дзьобні люльку, витрясає з неї „мачку“, пережмакує її в устах, накладає знов у люльку і підходить до ватри за вугликом. Кумки, що сучуть з кляча іготи і обліплюють їх притопленим, м'яким воском, не зволяють бадіці переходити попід іготи.

— Хочеш, душко, піти землю гризти? — говорять вони поважно.

Бадіка пригадує собі, що воно попід сьвічки не годить ся переходити, бо янгели за те сердять ся і обминає розставлене мотуззя, тай заходить ід ватрі із другого боку. Але як раз із того боку лихий приступ, бо туди прѳдув заносить дим просто йому в очи. Він „відводить“ дим руками в иньшу сторону, на-пів жартом говорячи: „Туди баба діти водила, туди!“ Семениха вибирає найкрасшій, жаркий вуглик і подає на долони бадіці. Так „ірешно“ поводить ся тільки іздня супротив гостей. Вона-ж під осінь, чей Біг дасть, буде іздницею в своїй хатці. Сегодня у неї вже основини нової хижі на пустому, дикому клину, на поконецью села, край Довбушевого звору.

Надходить дяк із псалтирею. Всі витають ся з ним сердешно і облесно і не дорікають йому в очи за те, що припізнив ся. Семениха дякує йому красно, що прийшов, не гордував ся, тай веде його за „стіл“ на перше місце.

— Тут буде моя голова лежети, ек Біг дасть, шо вмру в своїй хатці, тут най тепер голова сідає, — припрошує вона його гостинно.

Дяк кладе псалтирю на стіл, скидає з себе байбарак*) і капелюх тай роззуває чоботи. Бадіки приглядають ся його капелюхови з коротенькими крисами і чоботям з довгими холявами, тай угадують один навперед другого, що

*) Коротенький сїрак.

воно могло би коштувати. То все дістав дяк „в дарунку“ від панотця за те, що обходить добре коні-брикарі.

Семениха присуває цебрик знід стола ближше ід дякови, кладе на стіл новіський глинячок з водою із приліпленою сьвічкою. Кумки приносять більше сьвічок, приліплюють їх до берегів цебрика, до хліба, до соли на столі, а котре величенькі, то тицькають їх у руки бадікам і собі по одній лишаяють.

Бадіки поважніють і тихомирять ся. Майстер Никифір уриває роботу, уперізуєть ся і теж бере сьвічечку в руки.

Дяк хрестить ся, запалює сьвічку і хрестить нею воду в цебрику і в глинячку, а відтак сїдає на лавицю і кладе босі ноги в цебрик. Семениха засьвітила сьвічку від дякової і передає огонь усім гостям. Сьвітла горять блідим полум'ям, а вітрець виколисує їх на всі боки. Бадіки заслонюють їх долонями перед вітром.

— Семенишко, аби-с держела сьвічку скоса, тай аби уся скапала си, — поучає старий, сивий бадьо Федір.

— Тай аби-сте гніт не сїкали, бо він, счез би буде радувати си й кавалічкам,*) — поправляє Никифір.

Дяк отвирає псалтирю й читає більше з памяти: „Блажен мужик іже не йде на сьвіт нечестий і на путо грішне не стане і на сїдало губателів не сєде...“

Семениха приклякає, хрестить ся і бє поклони із сьвічечкою в руці. За нею уклякають усі її гості.

— Ой, Господічку любий та добрий та солодкий! — приповідає вона і з сьвічки ока не зводить.

— Господічку наш добрий та пишний та файний! — роздались покірні, просячі голоси.

У Довбушевім зворі виспівують птахи. Чи вони також молять ся, чи навпаки, може регочуть ся, або проклинають кого, то годі пізнати. Зауля кує комусь щастє-долю, а комусь недолю-смерть. У кого гріш у ремени, тому долю, а у кого ні, то біду. А Семенисі не кує вона ні сьак ні так, бо вона її куваня не чує. Вона глядить на сьвічку і уважає, щоб не загасила ся, тай усе повтарає: „Скапай си,

*) Кавалічок = крихіточка.

нечеста сило, скапай си, ек ця сьвічка скапує си. Ей Божічку, скапай си, нечеста сило!...

Сьвічка скапує ся, а Семениха від молитвів упріває. Бадіки клячать теж і відмовляють уривками Оченаш. Як пролетить яка птаха, то вони дивлять ся за нею і кивають один на одного головами. Видко, що привязують до її лету чимале значіне. Але рівночасно забувають, на котрому місці вони урвали Оченаш і тому зачинають знов з початку. Дяк не впріває, бо ноги держить у воді; він лише щораз то більше хрипне.

Бадіки утомились, уже зачинають уставати і стоячи молять ся. Куми поховали згарки сьвічок у пазухи і лицями припали до землі; їм вигіднійше так на руках лежати. Одна Семениха молить ся на вколішках, не вгаває. Її сьвічка докапує. Дяк дочитує послідню кафтизму захриплим голосом.

— Мньоца С-с-с-ина с-с-с-сьвітого Духа амінь! — у один раз застогнали бадіки.

То Семенишина сьвічка сканала ся до послідку. Тиша...

— Скапав си нетрудний! — крикнула гей з просоня Семениха.

— Скапав си нетрудний! — повторили радісно гості. Знов тиша...

Никифір бере сокиру в руки і йде ід вуглови. Він розперізуєть ся назад, шепоче свою тайну примівку, закусує зуби, підносить сокиру і гатить нею з усеї сили у вирубаній замок підвалини. Бадіки й кумки уважно дивлять ся на його незвичайну роботу.

— Чули-сте, екзадудніло? — питає віддихаючи Никифір.

— Чули-сми, бігме, чули-сми, — відповідають бадіки й жінки.

— То я його так зарубав, що мні ме темити!

— Зарубали-сте нетрудного? — допитуєть ся ще Семениха.

— Зарубав нетрудного! — одвічає гордо майстер.

— Зарубав го на віки вічні амінь! — потверджують бадіки.

Семениха виймає знід стола цебрик з водою і приносить ід підвалинам. Дяк бризькає тою водою замки підвалля на всіх чотирох углах.

Никифір в мить позакладав поперечні підвалини в по-довжні і збив їх кілками, тай перехрестив ся, а за ним Семениха і всі її гості.

*

Всі посідали за стіл. Семениха з помічницями кумками поприносила миски з начинкою, з помащеними голубцями й свекляним борщем.

— Вінчюю вас, Семенишко, шестем, здоровлем на многоліт! — приговорює утомлений дяк.

— Дай вам Боже, Семенишко, легкого прожитку в новій хаті! — бажають бадіки.

— Аби-с, любко-кумко, мала хліба тай до хліба, тай аби ті Господь боронив від нечестої сили, Дух світій при нас! — приязно приговорюють кумки одна навперед одної.

— Дековать вам, любетка, файно за добре слово, тай за вашу ласку, шо помогли-сте мн скараскати си, Дух світій з нами, щезника. То так ми тепер легко, ек бих си на світ народила!

— Чий Біг даст, шо тепер він вже не наверне си, ця земля честа, тай хата буде честа, тай аді й ти кумко честа! — потішають бадіки.

Семениха частує горівкою насамперед дяка, а відтак за рядом усіх гостей.

— Ану-ко досігайте, душко, ану так ек дома, ану будьте ласкаві! — припрошує вона кожного з окрема, а найдужше вже принукує кумки-помічниці, шо за кожним куснем утирають і запишнюють губи.

— А вам, пані ресентий, аби Господь на діточках відплатив, шо-сте мні так, ек на світ народили.

Дяк наливає собі горівки і „вінчує“ другий раз Семенисі...

— Ви тепер не пантруйте нас, — говорить він, — але декуйте Богови, шо-сте збули ся нешестя. Ми самі упорасмо си з божим даром. Нівроку стів не порожний, харчу ласка божа.

— Хіба би хто Бога гнівив, ек би пішов голоден! — каже Никифір.

— Не заходь си, кумко-любко, але сїдай і ти з нами! Доста ті вже намучило тай накарнувало! Адї, обї-сми разом дївочили, а ти єк сухариця протів мене. Єк би-с із того сьвіта прийшла!

Семениха сїдає на краю тертиці і підпирає рукою бороду.

— Ци-ж не було від чого, любєтка, знидїти тай зчорніти? То пєть рік єк один карнувало*) мні тай карнувало!

— Пєть рік, то не пєть день! Камінь подав би си за тїлький чєс! — жалують гостї.

— То так мні мучило, шо-сми не знала, шо роблю, тай куда ходжу!

— А казав-сми покїйникови Семенови: не клади на тїм місци хату, бо то місце нечєсте! — поважно пригадує собі старий бадьо Федїр.

— Еї, згадував покїйничок, в-одно згадував, тай каїв си, шо ті не послухав, Федїрку-душко. Таки зараз першої ночї зачєло шєс на подї мотлошити си, тай гуркотїти, єк би фїров тарахкатїв. Відтак єк пішло нам з Петрової днини, тай на сєгоднішний день. Насамперед упала на нас та напасть; учїпив си нас фїльвартїр за їрунт. То — каже — камара тай камара, мусите корнєти ся звїдси. Та єк зачєли-сми ходити по судах, та по термітях, та штаїрантах, та по натарях, та по адукатах, тай виходили-сми таке, шо нїкуди виходу. Фїльвартїр виграв; найшли у табели так, шо наш їрунт має на камару піти, а лишньє си нам оцєс клинок. Клин — каже провізория — твїй, а царинка уся стоїть на камарї. Я кажу, шо люди присьвїдчуть, шо то мїй дєдя робив, а сєндзя каже, шо дєдя украв від камари, тай роби, шо хоч. Шоб нам люди не наговорили си, шо нас не розраювали си: лишїт, бо камара скрізь має право! Але шо то, нетрудний, Дух божий з нами, фїрт свбї: продай дранку, не попусти!

— Випродала я, шо було не було, тай годую адукатїв. Прийшло си відтак, упав покїйничок у лежу, а я всему раду дай. Цєго щєзник габучьить на постели, а мене фїрт**) до міста вірїджєє; до адуката, тай до адуката. Приходжу

*) Карнувати = мучити. **) Раз-у-раз.

я раз із міста, а цес застиг. Лишила си я сама із нетрудним, прости мені Госнідку! А він у-одно на поді: грим тай грим! Тай прийшло си до такого, шо сказали мені пани з хати забирати си. Ой, сказали, легко би си їм гикнуло так, ек мені було легко. Стала я в гадках, а він, Дух сьвітій при нас ірщених, юдит мене на своє. Ходжу я по місті несамовита, а на плечах так ек добрий огузок.

— Ей кайте си люди, кайте! — жахають ся кумки.

— Ану дивіт си! Така тежка погань! — дивують ся бадіки.

— Ек не буде тежий, коли кров христенцку ссе! — виясняє дяк.

— Так він мене давит та давит, аж здобає мене наш піп. Розповідаю йому свій клопіт, а він вислухав тай каже:

— Це тобі, бабо, в тім ніхто так не порадит, ек наш депутат Каньовський. А нетрудний собі в ухо мені шепче: депутат Каньовський!

Допитала си я до того депутата, а він мені каже:

— Дурна бабо, на шос підписала си, тепер пропало, хіба би-с ішла до Відні до тісаря просити.

— Де хочете, туди піду, — кажу я йому, але не кажу сама, так нетрудний мені дихтує. — На край сьвіта піду!

— На дорогу маєш? — питаєть ся депутат.

— Найшло би си! — кажу. — Спечю малаю, тай огірків возму.

— Іди гет, дурна бабо, то траба двацїть левів за тоту біду, — каже, — за шнирьку*) дати.

— Ей бадю! Двацїть левів, гадайте собі! — чудують ся бадіки.

— Адї, двацїть левів, ек один ірейцірь! Та екоє буду старати! — кажу я йому, а сама на Мошка гадку маю.

— То, — каже, — добре; приходи до Відні, тай приноси ахта, а я тобі все зроблю, бо я туди їду на поїздзєнє, ци на єку нужду. Тут маєш карту, аби-с мні відпитала.

*) Шнирька = залізниця.

— Падочку-ж наш! Аж де ті справив! То бадю раз голова, шо то він коло тісаря сидит! — зацікавлюють ся бадіки.

— Таки так чув-сми, шо — каже — він права рука у тісаря! — толкує дяк.

— Взєла я у Мошка двацїть левів на клин, тай далї до тої Відні, а то все нетрудний мене веде. То єк завів мнї на ту шнирьку, то сьвіт йшов переді мнов переверци. Пани сидют навкруги мене, тай регочут си, а менї сьвіт колесом іде.

— Тото не пани, то вони, щєзли би! — розумує Никифір.

— То так ми крутив си сьвіт цілу днину, тай цілу ніч, тай ше раз днину. Чую, а то бере мнї за плече єкийс пан, тай виводит на двір. Дивю си, а то таке місто, ци палати, шо-сми з роду такого не видїла. А нетрудний менї шєпоче: то — каже — Відня. Тримаю я фурт ту карту від депутата в руках, тай сама не знаю, де я. Але єкийс великий пан з шаблев хап за карту, тай мене на віз, тай замкнув. А тото нї віз, нї брїчка, дбзнаки*) таке, єк панцка хата. Затарахкотїло тото зі мнов помежи мури, тай стало. Ведут мене у мур на гору, тай справляють, аби-х сїдала. Сижу я, сижу, аж дивю си, а двері рип: виходит депутат Каньовский, таки сам він; і борїдка його і бесїда його.

— Ти, каже, бабо, чоґо хочеш?

— Я витїгаю з платини ахта, тай кажу, шо то нїби він мнї так раїв. Чїтає він, чїтає, тай каже:

— Добре, тепер я не маю чєсу, але ти допитай си до Василя, розумїєш?

— Та єк цєсе, кажу, вертати си назад у село до Поґрїбєннкового Василя?

— Дурна, каже, Гуцулко, то не тот Василь, то такий дїм, шо називає си Василь, шо там харч за дурно, — на маєш карту.

— Тото у тім краю дают нїби имнє хатї так, єк у нас христїнина кличут? — доглупуєть ся старий Федір недовірчиво

— Іду я з картов на долину, а там до мене знов пан з шаблев, єк не глипне, єк не завірит си. Я прошу, ци

*) Дбзнаки = достоту

не знає, де Василь сидит, а він шос шверіотит, але так, ек не христенцким єзиком. Кажу я йому, шо аді я дурна, шо ніц не знаю, шо до царя прийшла, а він мене знов на віз, тай далі! Та ек замкнув мні, то не знаю, куди мні возив, тай шо робив, бо нічо не темлю. Лиш знаю, шо-сми си уздріла у нашім місті на бангофі.

— Тото все тобі так привижуvalo си, любко-кумко, бо нетрудний тебе блудом водив! — не довірюють кумки.

— І мені видит си, шо то він так тобов закрутив! — притакує Федір.

— Хто знає, ци таки не привиділо си вам, Семенишко, шо то ви ніби до тісаря ходили, тай до депутата, то віді все його работа, щез би! — сумнівають ся иньші бадіки.

— Аді, сама не знаю, ци то такий сон я мала, ци мні блудом водило, але це знаю, шо-сми Каньовского виділа, тай говорила-сми з ним.

Бадіки усьміхають ся, а кумки покивають головами.

— Не рунтаймо ми нечесту сплу, лиш говорім за боже. Добре, шо вам полекшіло, Семенишко! — дораджує нетерпеливий дяк.

— Таки не згадуймо, най щезає! — згоджують ся бадіки..

— Най щезає, най щезає, Дух сьвітий прп нас! — загомніли кумки.

— Тепер сплати, кумко, довжок, тай сиди собі у хатці, ек у Бога за дверми, це місце чєсте!

— Я тому таки рада, кумочку Федірку; дай Боже жите панам, шо лишили мені клин, тай ше з колешні матеріян відступили.

— Таки так, шо дай Боже панам жите! — бажають Семенишині гості.

* * *

Фляшка дзоркала об синю порцію стільки разів, скільки Семениха частувала гостей. По камеральних, темних лісах розплились голосні, мужицькі, пянні голоси:

— Дай Боже панам жите!

